

REPUBLIKA HRVATSKA

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom

Broj: POSI- 2.12.3.-31/20-09-01

Zagreb, 14. siječnja 2020.

SVIM SAVEZIMA I UDRUGAMA

PREDMET: Seksualno zlostavljanje žena i muškaraca s invaliditetom

- upozorenje, dostavlja se

Poštovani,

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom, neovisno je tijelo, zaduženo za zaštitu i promicanje prava osoba s invaliditetom koje postupa po Zakonu o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (Narodne novine, br.107/07). S time u vezi, Pravobraniteljica je dužna upozoriti vas na saznanja o povredi zakonskih, konvencijskih i ustavnih prava žena s invaliditetom, a koja se događaju unutar organizacija civilnog društva čija je osnovna funkcija zaštita prava osoba s invaliditetom.

Članovi određenog društva osoba s tjelesnim invaliditetom koje djeluje na području Republike Hrvatske obavijestili su Pravobraniteljicu o neprihvatljivom ponašanju zaposlenika Društva, koji su zaposleni na radnom mjestu vozača kombija kojim se prevoze osobe s invaliditetom. Iz, u pritužbi, opisanog ponašanja vozača kombija proizlaze navodi vozača upućeni ženama s invaliditetom koje koriste uslugu prijevoza, i to: „**imaš dobre sise**“, „**tebe bi trebalo dobro zmrdati, odma bi bolje hodala**“, „**sisa ti krivo stoji, daj da ti to poravnam**“ i sl. Dalje se navodi kako je prisutno i fizičko uznemiravanje budući da je korisnicama s invaliditetom potrebna pomoć prilikom ulaska u kombi, što vozači koriste za pipkanje. Njima je to sve zabavno i smiješno. „**Curama to smeta, osjećaju se jadno i iskorišteno, ali se boje o tome govoriti, neugodno im je i sram ih je**“ Neke nisu niti svjesne svega toga zbog svog mentalnog zdravlja“.

Iz navedenog proizlazi prisutnost verbalnog, neverbalnog i fizičko neželjeno ponašanje spolne naravi koje stvarno predstavlja povredu dostojanstva, strah, neprijateljsko, ponižavajuće i uvredljivo okruženje. Posebno je otegotno što je takvo ponašanje usmjereno prema osobama koje su posebno ranjive zbog bolesti, svog invaliditeta i teške tjelesne ili duševne smetnje. Ujedno se žene s invaliditetom, u konkretnoj situaciji, nalaze u odnosu zavisnosti od vozača kombija i da je prisutan odnos nadređenosti - podređenosti dok istovremeno sami vozači smatraju da je takvo njihovo ponašanje zabavno i smiješno.

Postupanje vozača protivno je domaćem zakonodavstvu, konkretno čl. 156. Kaznenog zakona te je pravobraniteljica sukladno svojim dužnostima propisanim člankom 13. Zakona o pravobranitelju, o primljenoj pritužbi obavijestila državno odvjetništvo i policiju.

Pravobraniteljica je ujedno izrazila sumnju da su vozači kombija svoje ponašanje usmjerili na žene s invaliditetom upravo zbog njihova invaliditeta, iskorištavajući njihova „ograničenja“, „nemoć“, „odnos zavisnosti“ za vlastitu zabavu.

Zaključeno je kako su vozači motivirani postojanjem predrasuda prema članicama Društva zbog njihova invaliditeta te je izražena sumnja da vozači smatraju kako će upravo zbog nužnosti, potrebe, zavisnosti, takvo ponašanje članice Društva mirno prihvaćati dok ima i onih koje nisu niti svjesne takvog ponašanja zbog svog mentalnog zdravlja te su upravo zbog svog invaliditeta „lake žrtve“ koje neće raditi probleme, a što će imati za posljedicu nesankcioniranje takvog ponašanja. S obzirom na navedeno Pravobraniteljica je izrazila sumnju u počinjenje kaznenog djela spolnog uznemiravanja u svezi čl. 87. t. 21. KZ-a, Zločin iz mržnje počinjen zbog invaliditeta osobe, kao zaštićene karakteristike žrtve.

Republika Hrvatska ratificirala je Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine – Međunarodni ugovori“, broj 6/07, 3/08, 5/08; u daljnjem tekstu: Konvencija) 2008. godine te je ista za Republiku Hrvatsku pravno obvezujući dokument. U preambuli Konvencije istaknuto je kako su žene i djevojčice s invaliditetom često izloženi riziku od nasilja, ozljeđivanja, zlostavljanja, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili izrabljivanja, kako u svojim domovima, tako i izvan njih. U poglavlju „Žene s invaliditetom“ (čl. 6. Konvencije) je navedeno kako su žene i djevojke s invaliditetom izložene višestrukoj diskriminaciji te će u tom smislu poduzeti mjere radi osiguranja punog i ravnopravnog uživanja svih njihovih ljudskih prava i temeljnih sloboda.

Ženama s invaliditetom prijeti veći rizik od nasilja, izrabljivanja i zlostavljanja u usporedbi s ostalim ženama većinom zbog izoliranosti, ovisnosti ili ugnjetavanja (Opći komentar br. 3. 2016. o ženama i djevojkama s invaliditetom. Sagledavajući situaciju u cjelini, u društvu su osobe s invaliditetom zbog same činjenice postojanja neke vrste invaliditeta u znatno neravnopravnije položaju u odnosu na osobe bez invaliditeta, a ako se još doda i rod, položaj je još nepovoljniji o čemu je stajalište zauzeo i Odbor za prava osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda koji će biti prikazani u nastavku.

Glavni naglasak u radu Pravobraniteljice je otklanjanje nepovoljnog položaja osoba s invaliditetom i implementacija Konvencije uz korištenje dostupnih tumačenja i komentara pojedinih odredaba Konvencije radi lakše implementacije. U tom smislu smatramo važnim istaknuti i Zaključna zapažanja i preporuke Odbora Ujedinjenih naroda u odnosu na:

- članak 6. Žene s invaliditetom (članak 6. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom):
Odbor je zabrinut zbog izvješća o nasilju nad ženama i djevojčicama s invaliditetom unutar obitelji i u ustanovama... Preporuka je odbora da se u poduzmu konkretni koraci u suzbijanju seksualnog nasilja.

- članak 16. Sloboda od nasilja i zlostavljanja (članak 16. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom):

Odbor je zabrinut da redovne usluge za žrtve nasilja u pravilu nisu dostupne osobama s invaliditetom te da su posebno nezaštićeni žene i djevojčice te dječaci s invaliditetom. Preporuka je Odbora da država potpisnica stavi usluge za zaštitu osoba s invaliditetom od nasilja u prvi plan i da ih učini u potpunosti dostupnima.

Naime, čl. 16. Konvencije „Sloboda od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja“ između ostalog propisuje:

1. Države stranke će poduzeti sve prikladne zakonodavne, upravne, socijalne, obrazovne i druge mjere radi zaštite osoba s invaliditetom, kako unutar tako i izvan njihovog doma, od svih oblika izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja, uključujući i aspekte istih vezane uz spol. ...

5. Države stranke će uvesti djelotvorno zakonodavstvo i politike, uključujući zakonodavstvo i politike usmjerene na žene i djecu, kako bi osigurale da se slučajevi izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja osoba s invaliditetom identificiraju i istraže, i gdje je to primjereno, kazneno gone. ...

Republika Hrvatska ratificirala je i Konvenciju Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Istanbulska konvencija) vjerujući da Konvencija svojom nadzakonskom snagom može doprinijeti prevenciji svih oblika nasilja nad ženama, posebno nad ženama s invaliditetom. Istanbulska konvencija je, uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, važan pravni mehanizam u borbi protiv nasilja nad ženama s invaliditetom. Ženama s invaliditetom kao žrtvama nasilja potrebno je osigurati podršku sukladno potrebama koje proizlaze iz invaliditeta vodeći se pri tome svim međunarodnim i domaćim pravnim dokumentima. **Potrebno je stalno naglašavati nultu toleranciju na nasilje nad ženama kao i potrebu osvješćivanja i senzibiliziranja javnosti vezano za problem nasilja, ali i potrebu osnaživanja samih žena za prijavu i izlazak iz nasilja.**

Ustav Republike Hrvatske u čl. 58. propisuje kako država posebnu skrb posvećuje osobama s invaliditetom i njihovu uključivanju u društveni život.

Ponašanje djelatnika opisano u pritužbi može se podvesti i pod pojam seksizma koji je definiran Preporukom Vijeća Europe CM/Rec (2019)1 Sprječavanje i borba protiv seksizma.

Preporuka je prvi dokument u kojoj je definiran pojam seksizma i to kao „*bilo koji čin, gesta, vizualni prikaz, izgovorene i pisane riječi praksa ili ponašanje temeljeno na ideji da je svaka osoba ili skupina osoba podređena zbog svog spola, koje se javlja u javnoj ili privatnoj sferi, bilo na mreži ili izvan nje (online ili offline), sa svrhom ili učinkom: Kršenja urođenog dostojanstva ili prava ili skupine osoba ili rezultata u obliku tjelesne, seksualne psihološke ili društveno ekonomske štete ili patnje osobe ili skupine osoba i li stvaranje zastrašujućeg, neprijateljskog, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja ili stvaranje prepreke autonomiji i potpunom ostvarenju ljudskih prava osobe ili skupina osoba ili čuvanja i jačanja rodni stereotipa. Žrtve seksizma mogu biti i muškarci ako njihovo ponašanje odstupa od rodno nametnutih obrazaca ponašanja za muškarce.*

Organizacije civilnog društva su upravo i organizirane s ciljem rada na zaštiti osoba s invaliditetom i rada na njihovom uključivanju u društveni život. Samo opisano ponašanje je neprihvatljivo sa stajališta svih domaćih i međunarodnih izvora prava te predstavlja ozbiljnu povredu ženskih temeljnih ljudskih prava i predstavlja višestruku diskriminaciju po rodu i invaliditetu.

Patrijarhalno seksistički način gledanja na samu ulogu žene u društvu kao zabave za muškarce je izrazito degradirajuće za sve žene, neovisno o invaliditetu te predstavlja ponižavajuće postupanje i kršenje temeljnih ljudskih prava jedne skupine ljudskih bića koji tu skupinu, samo temeljem spola, stavlja u neravnopravan, podređeni položaj, nema uporište/temelja niti u jednom domaćem ili međunarodnom pravnom dokumentu te je istima sankcionirano.

Ujedno navodimo, kako su žene i djevojke izložnije raznim oblicima nasilja pa tako i seksualnom nasilju, stoga se o nasilju prema ženama i djevojkama s invaliditetom češće govori i zasebno ističe u zakonodavstvu. Međutim, svi domaći i međunarodni dokumenti ujedno se odnose i na muškarce i dječake s invaliditetom koji jednako tako, zbog činjenice postojanja invaliditeta i mišljenja „da neće shvatiti, da će štetiti, da su lake mete“ mogu biti žrtve bilo kojeg oblika nasilja pa tako i seksualnog. Stoga se navodi iz ovog podneska odnosi na muškarce i dječake s invaliditetom.

Slijedom svega prethodno navedenog upozoravamo organizacije civilnog društva o potrebi:

- 1) upoznavanja djelatnika organizacije sa sadržajem iz ovog podneska i upozorenjem o tome što je prihvatljivo/neprihvatljivo ponašanje prema drugom ljudskom biću, neovisno ima li invaliditet ili ne, dok je sama činjenica postojanja invaliditeta otegotna za počinitelja. Sa stajališta zaštite temeljnih ljudskih prava svaki neprihvatljiv komentar sa prizvukom seksizma i povrede ljudskog dostojanstva koji uzrokuje sram, strah, poniženje potrebno je zaustaviti.
- 2) da predsjednici/predsjednice organizacija nadziru ponašanje svojih djelatnika te svako neprimjereno ponašanje prijave državnom odvjetništvu i policiji.
- 3) da su u slučaju sumnje na počinjenje određenog prekršaja ili kaznenog djela dužni poduzeti i mjere iz svoje nadležnosti sukladno propisima o radu.
- 4) da djelatnici sami nadziru ponašanje svojih nadređenih prema osobama s invaliditetom te svako neprimjereno ponašanje prijave državnom odvjetništvu i policiji.

Ovo upozorenje dostavljamo temeljem čl. 9. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom te vas molimo za izvješće o poduzetom u roku od 15 dana, sve sukladno članku 10. st. 1. i st. 2. istog zakona.

S poštovanjem,

